

УДК 070+929[Коломійцев](477.75=161.2)

DOI: 10.30840/2413-7065.2(87).2023.279842

ДО ПИТАННЯ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ГАЗЕТИ «ТАВРИЧАНИН» ТА БІОГРАФІЮ ЇЇ ВИДАВЦЯ ДАНИЛА КОЛОМІЙЦЕВА

Антон БОЖУК*orcid.org/0000-0002-8247-1257*

кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник

відділу історико-правових і теоретико-методологічних проблем українознавства НДІУ

Анотація. Незважаючи на показову лібералізацію національно-культурного життя у Російській імперії після революції 1905 року, українське друковане слово не змогло набути належних прав у повному обсязі і піддавалося адміністративному тиску. Не в останню чергу це стало причиною того, що в історичних дослідженнях, присвячених етнічній пресі Кримського півострова першої чверті ХХ ст., спостерігається фактична відсутність інформації про регіональні україномовні друковані видання. Зокрема, на початку ХХ ст. у Севастополі відбулася спроба заснування часопису, статті в якому подавалися б українською та російською мовами, однак міністр внутрішніх справ Російської імперії відхилив відповідне клопотання. Єдиним кримським періодичним виданням 1900-х років, у тематичному відділі якого з різним успіхом подавалися дописи українською мовою, стала газета «Тавричанин», що виходила у 1905–1914 рр. Вказаний часопис позиціонував себе водночас як «громадський, економічний, літературний та політичний» або ж як «позапартійний прогресивний»; при цьому він не мав чіткого програмного спрямування і серед іншого публікував матеріали, що викликали обвинувачення у «шкідливому ставленні до уряду та чинного ладу». За час свого існування газета «Тавричанин» пережила декілька змін концепції, періодизації, а також назв (зокрема, в середині 1913 р. два числа були видані у Москві під назвою «Русь» і з підзаголовком «Колишній «Тавричанин», наприкінці 1917 р. одне число, ймовірно, у Санкт-Петербурзі, вийшло як «республіканський журнал-газета» під назвою «Гражданин России»), що можна пов'язати зі світоглядними, географічними та іншими змінами в житті засновника і редактора видання Данила Коломійцева. Презентоване дослідження є спробою комплексного опрацювання наявної інформації про газету «Тавричанин», а також біографічних даних Данила Коломійцева, який намагався увійти у публіцистику та літературу переважно за допомогою епітажу та сумнівних ініціатив. У розвідці використані відомості української преси вказаного періоду, архівні матеріали, а також біографічні дані, отримані від спадкоємців Данила Коломійцева.

Ключові слова: Данило Коломійцев; газета «Тавричанин»; українська преса; Крим; Сімферополь.

ON THE ACTIVITIES OF THE “TAVRYCHANYN” NEWSPAPER AND THE BIOGRAPHY OF ITS PUBLISHER DANYLO KOLOMIITSEV

Anton BOZHUK*Candidate of Philological Sciences, senior research fellow of the Department of Historical and Legal, Theoretical and Methodological Problems of Ukrainian Studies of RIUS*

Annotation. Despite the demonstrative liberalisation of national and cultural life in the Russian Empire after the revolution of 1905, the Ukrainian printed word could not acquire the proper rights in full and succumbed to administrative pressure. Not in the least, this was the reason that in historical

studies devoted to the ethnic press of the Crimean Peninsula of the first quarter in the 20th century, there is an actual lack of information about regional Ukrainian-language printed publications. In particular, at the beginning of the 20th century, there was an attempt to establish a periodical in Sevastopol, in which articles would be submitted in Ukrainian and Russian, but the Minister of Internal Affairs of the Russian Empire rejected the corresponding request. The only Crimean periodical of the 1900s in which thematic section articles in Ukrainian were submitted with varying degrees of success was the newspaper "Tavrychany", published in 1905–1914. This periodical positioned itself to be "social, economic, literary, and political," or "non-partisan and progressive" but at the same time it didn't have a clear programme and also published materials that resulted in accusations of having a "harmful attitude towards the government and the current system". During its existence, the newspaper "Tavrychany" experienced several changes in concept, periodization, and names (in particular, in the middle of 1913, two issues were published in Moscow under the name "Rus" and with the subtitle "Former "Tavrychany" and at the end of 1917, one number, probably in St. Petersburg, published as a "republican magazine-newspaper" called "Grazhdanin Rossii"), which can be related to worldview, geography, and other changes of the founder and editor of the publication, Danylo Kolomiitsev.

The presented study is an attempt to consider comprehensively the available information about the newspaper "Tavrychany" as well as the biographical information of Danylo Kolomiitsev, who attempted to break into journalism and literature mostly through scandals and dubious initiatives. The exploration uses information from the Ukrainian press during the relevant time period, archival sources, and biographical data obtained from Danylo Kolomiitsev's heirs.

Key words: Danylo Kolomiitsev; newspaper "Tavrychany"; Ukrainian press; Crimea; Simferopol.

Постановка проблеми. Революція 1905 р. в Російській імперії дала поштовх до національного пробудження пригноблених народів, у тому числі українців, як на етнографічних територіях, так і на теренах, де українське населення було порівняно нечисленим, зокрема, на Кримському півострові. Питання про заснування українського друкованого органу порушувалося у регіоні ще за кілька років до революційних подій. Єдиним кримським часописом, що в період між Революцією 1905 р. та Першою світовою війною подавав матеріали українською мовою, стала сімферопольська газета «Тавричанин». Актуальність пропонованого дослідження полягає передусім у необхідності висвітлення діяльності цього видання, згадки про яке у наукових і публіцистичних працях є побіжними і містять фактологічні неточності, що потребують корекції.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Фактично єдиною дослідницею діяльності газети «Тавричанин» у контексті студій етнічної преси Кримського півострова початку ХХ ст. ще у 2000-х роках стала Наталя Яблоновська, яка наразі працює у т. зв. «Кримському федеральному університеті». Андрій Іванець у своїй праці «До питання про видання українських газет в Криму у період війн і революцій (1917–1920 рр.)» (Українознавство. 2020. № 2(75). С. 27–41) із посиланням на Наталю Яблоновську та інших дослідників відзначив «Тавричанина» як єдину кримську газету початку ХХ ст., що могла друкувати матеріали українською мовою, однак при цьому вказав лише частину періоду виходу цих матеріалів (1909–1910 рр.) і процитував твердження про те, що адміністративний тиск як на видання, так і на його головного редактора спричинив саме вихід

україномовних статей, та інші тези, які потребують уточнень.

Мета і завдання статті. Презентоване дослідження є спробою впорядкування наявної інформації про газету «Тавричанин» (Сімферополь, 1905–1914 рр.) та її засновника і редактора Данила Коломійцева. Основний метод дослідження – історико-системний.

Виклад основного матеріалу. У грудні 1905 р. в Сімферополі розпочався вихід громадського, економічного, літературного та політичного часопису «Тавричанин», який друкувався накладом близько 500 примірників. Як і чимало видань початку ХХ ст., «Тавричанин» не раз наражався на арешти та конфіскацію окремих номерів і тимчасове припинення друку через обвинувачення у «шкідливому ставленні до уряду та чинного ладу». Серед кримської періодики «Тавричанин» вирізнявся однією особливістю: на певному етапі видання мало відносно вдалі спроби друку публіцистичних матеріалів українською мовою. Для розуміння мотивуючих чинників цієї ініціативи діяльність газети «Тавричанин» слід розглядати у тісному зв'язку з малодослідженою біографією її засновника та багаторічного видавця-редактора Данила Коломійцева (підпис в україномовних працях – «Данііл Коломійцев»; у цьому дослідженні ім'я подано відповідно до інтерпретації у джерелах).

Відомо, що Данило Васильович Коломійцев народився 21 грудня 1866 р. в селі Берестовому Бердянського повіту Таврійської губернії. У 1881 р. закінчив трикласне народне училище, після чого вступив до вчительської семінарії у селі Преслав (розташоване, як і Берестове, у Бердянському районі Запорізької

області). Писав вірші російською мовою: у 1886 р. дебютував у бердянській пресі твором «Нищий», згодом видав книги «Стихотворенія» (Бердянськ, 1890; Санкт-Петербург, 1894; Сімферополь, 1899), «Мое слово» (1897, Сімферополь), «Савл, Савл, за что ты меня гонишь?» (1911, Сімферополь, «Тавричанин»), які, по суті, становили собою одну й ту ж збірку в кількох виданнях під різними назвами. Прагнучи увійти до кола професійної літератури та журналістики, Коломійцев вдавався до самореклами і скандалів. У своїх книгах він вміщував портрети, факсиміле, автобіографічні нариси та документи про свої судові процеси з місцевою пресою і владою, за допомогою яких намагався сформувати для себе імідж «страждальця за правду». Належачи до «низової» літератури, Коломійцев не володів високою поетичною культурою, широко використовував відомі мотиви та формули, а також викликав неприхильне ставлення критиків претензіями на статус «бердянського Ломоносова» та брутальним тоном віршів щодо нігілістів, євреїв і літературних опонентів. Через цензурну заборону окремих творів (поема «Іван та Ганка», 1887 р.; оповідання «Моя исповедь», 1896 р.) листувався з Головним управлінням у справах друку. У 1895–1904 рр. служив у відділі Азово-Донського комерційного банку в Сімферополі. У 1905–1914 рр. був редактором-видавцем газети «Тавричанин», у якій публікував статті переважно охоронного спрямування, а також «викриття» дій місцевої адміністрації [27].

В автобіографічних і публіцистичних матеріалах Данило Коломійцев відзначав своє селянське походження, однак у Преславській вчительській

семінарії, вихованцем якої він був певний час, навчалися діти заможних родин з Бердянського та інших повітів Таврійської губернії [28]. За наявними даними, з семінарії Коломійцев був виключений через неуспішність у 1883 р., після чого до 1895 р. він жив із випадкових заробітків [20].

Припускаємо, що Данило Коломійцев оселився у Сімферополі у другій половині 1880-х років. У 1880–1900 рр. друкував свої статті у кримських виданнях «Русская Ривьера» (Ялта) і «Севастопольский Листок». Наприкінці 1890 р. він винайняв квартиру в Тетяни Муковніної, яка мала зв'язки з графським подружжям де Мезон і померла у 1891 р. у 98-річному віці; у 1894 р. за матеріалами її прижиттєвих розповідей опублікував у журналі «Русскій архивъ» (Москва) кілька нотаток на історичні теми. У 1891 р. окремим виданням у Сімферополі вийшла збірка статей Д. Коломійцева, присвячених проблемі розмежування та змішування волостей у Бердянському повіті Таврійської губернії. У 1894 р. Д. Коломійцев надрукував у санкт-петербурзькій друкарні С. Добродеева «друге видання, виправлене і значно доповнене» збірки своїх віршів із власним портретом, факсиміле та біографічним нарисом (імовірно, воно було надіслане російському письменникові Леву Толстому з дарчим написом); цю ж збірку він видав так само «виправленим і значно доповненим» третім виданням у 1899 р. в Сімферополі у паровій типолітографії Вересоцької.

Мотивація Данила Коломійцева до видання періодичного часопису у власній друкарні наразі залишається невідомою так само, як і причини пізнішої організації в ньому постійного відділу

українською мовою з матеріалами на захист українців і проявів їхньої культурно-духовної ідентичності. Наміри Коломійцева могли бути продиктовані тим попитом на українське друковане слово, який відзначався на Кримському півострові у другій половині 1900-х років. Так, наприклад, у Ялті з 1906 р. було чимало передплатників газет «Рідний край» і «Громадська думка» та гумористичного журналу «Шершень»; при цьому дві міські бібліотеки регулярно отримували від користувачів-українців запити на передплату «всіх українських видань, які виходять на російській Україні», однак комітет громадської бібліотеки прийняв рішення «тимчасово відкласти виписування газет через брак коштів», тоді як на придбання російськомовних видань фінанси знаходилися в потрібному обсязі. Редакція ялтинської газети «Крымский курьер» приймала до друку твори Михайла Коцюбинського, Лесі Українки, Леоніда Пахаревського та інших українських письменників, однак у перекладі російською мовою; при цьому в окремих кримських виданнях можна було натрапити на україномовні фрагменти текстів. Станом на початок 1907 р. будь-яка культурно-просвітницька робота серед кримських українців була неможлива через «страшенну урядову реакцію», внаслідок якої довелося відмовитися від ідеї заснування «Просвіти» у Сімферополі та її філії у Ялті [14, с. 4]. Слід відзначити, що згадані вище та інші українські часописи до початку Першої світової війни мали в Криму не лише читачів, а й кореспондентів.

Спроба заснувати в Криму видання, у якому принаймні частково друкувалися б матеріали українською мовою, відбулася ще у травні – червні 1903 р., коли

громадська діячка Євгенія Муркен через градоначальника Севастополя подала до Головного управління у справах друку клопотання про видання місячника «Хлібороб», перша шпальта якого мала бути присвячена питанням сільськогосподарського життя і техніки та публікуватися російською мовою, а решта матеріалів – популярні статті на тему сільського господарства та сільськогосподарської техніки, хроніка та бібліографія сільськогосподарського життя, фейлетони, оповідання та повісті – виходили б українською. Редактором журналу мав стати інженер-технолог Левко Мацієвич, активний діяч української громади Севастополя [24, с. 4], що перебував на той час під негласним наглядом поліції. В липні 1903 р. міністр внутрішніх справ Російської імперії В'ячеслав Плеве відхилив клопотання про друк журналу, пославшись на «невідповідні освіту, виховання і суспільний стан» Євгенії Муркен (у дослідженні Наталі Яблоновської прізвища помилково вказані як «Муркіна» та «Мацкевич») [34, с. 56]. Загалом наприкінці XIX – на початку XX ст. аналогічні відхилення клопотань про друк україномовних видань були пов'язані з дією Емського указу 1876 р.

Через наявність вкрай обмеженої кількості примірників газети «Тавричанин» на території, підконтрольній урядові України, наразі проведення комплексного аналізу архіву видання і, зокрема, чітке встановлення часу появи та існування у ньому окремого відділу для українців видається неможливим. Відомо, що на початку 1908 р. Данило Коломійцев звернувся до редакції київського часопису «Рада» з інформаційним запитом щодо наявних підручників з української мови, імовірно, бажаючи

поліпшити свій рівень володіння нею; у відповідь він отримав пораду ознайомитися з працями Б. Грінченка, Норця (Т. Лубенця), Г. Неводовського, Г. Шерстюка, А. Кримського, П. Залозного та Є. Тимченка [22, с. 4]. Восени того ж року в «Раді» періодично друкувався анонс передплати на «улюблене в Криму» видання «Тавричанин», що позиціонувалося як «позапартійна прогресивна газета», яка «після низки відомих викриттів стала дуже популярною». Враховуючи наведені факти, припускаємо, що 1908 р. для Данила Коломійцева був підготовчим етапом для заснування українського відділу в «Тавричанині» та здобуття симпатій українського читача, в тому числі за допомогою підкреслення українського походження редактора-видавця.

В історичному есеї «Українці в Криму (XV – початок XX ст.)» Ярослав Дашкевич ототожнив появу окремого українського відділу в газеті «Тавричанин» з отриманням українцями Криму власної преси [12, с. 620], однак така оцінка видається перебільшеною з огляду на наступні факти. Український відділ у «Тавричанині» з'явився не відразу після заснування часопису, як може здатися після ознайомлення з наведеною тезою, а значно пізніше, орієнтовно у першій половині 1909 р.: на початку він мав назву «Малороссамъ» і друкувався «ярижкою» – російським правописом, який після скасування Емського указу в 1905 р. став необов'язковим для текстів українською мовою. На початку літа 1909 р. в «Раді» було опубліковано нотатку з докорами на адресу редакції «Тавричанина» через образливу назву українського відділу та публікацію в ньому матеріалу, який «для кримських українців не має великої серйозності»

(зокрема, вказувалося на недоречні анекдоти») [16, с. 2]. Через це можемо припустити, що як сам Данило Коломійцев, так і решта співробітників «Тавричанина» загалом не надто переймалися особливостями культурного життя українців, традиційно для того часу вбачаючи його реалізацію виключно у гумористичних творах, і не до кінця відчували їхні потреби, в тому числі запиту на національне ім'я. Втім з 1911 р. український відділ «Тавричанина» виходив уже під назвою «Українцям» і друкувався фонетичним правописом: можливо, на це вплинула критика «Ради». Між тим у № 96 «Тавричанина» за травень 1910 р. було анонсовано публікацію повісті О. Стороженка «Закоханий чорт», яка мала виходити чималими фрагментами протягом місяця, а в № 321 того ж року була надрукована стаття І. Гаврилюка «Український театр», яка містила полеміку з А. Постороннім, автором матеріалів про український театр у найбільш популярному на той час сімферопольському виданні «Южные Вѣдомости».

7 березня (тут і далі дати вказані за старим стилем) 1909 р. виконувач обов'язків прокурора Сімферопольського окружного суду ухвалив рішення, пізніше затверджене Одеською судовою палатою, про скасування арешту числа № 146 «Тавричанина» за 19 лютого, в якому було опубліковано статтю про 40-літній ювілей галицької «Просвіти», та про відсутність підстав для кримінального переслідування редактора газети Данила Коломійцева. У статті «Сорокалетіє галицької «Просвіти», ймовірно, передрукованій з іншого видання, наголошувалося, що діяльність «Просвіти» у Галичині спочатку була спрямована на поширення писемності серед населення,

а зі зміною форм політичного та суспільного життя Австро-Угорської імперії – на додаткову мету – покращення економічного добробуту народу. В матеріалі зазначалося, що протягом чотирьох десятиліть на галицькій «Просвіті» відображалася подальша еволюція її засновників та прихильників і вона була «першою спільнотою, яка серед москвофільської мертвоти піднесла знамено української національної ідеї», та «вогнищем, звідки з'явилися перші промені світла та перші апостоли, які звернулися до народу з проповіддю його рідною мовою». Далі автор статті висловив сподівання на те, що колись святкуватиметься 40-ліття київської «Просвіти», діяльність якої наступного року було припинено в адміністративному порядку. Відмовляючи таврійському віце-губернаторові Павлу Масальському-Кошуро, який здійснював нагляд за періодичним друком, у кримінальному переслідуванні Данила Коломійцева за статтею про відповідальність за політичні злочини, виконувач обов'язків прокурора Сімферопольського окружного суду повідомив, що не виявив у публікації ознак злочину, і скасував розпорядження про арешт відповідного числа газети [33].

Наприкінці літа 1910 р. Данило Коломійцев виступив у «Тавричанині» з викриттям службової невідповідності Павла Масальського-Кошуро, прізвище якого вже не раз траплялося у різних періодичних виданнях з 1905 р., відколи він з посади заступника прокурора окружного суду Костроми був переведений на посаду віце-губернатора спочатку до Тамбова, а потім до Сімферополя. Коломійцев надрукував окремим накладом записку до голови Ради міністрів Російської імперії Петра Столипіна про

«беззаконні» дії Масальського-Кошура та подав дозволу законом кількість її примірників до Петербурзького комітету в справах друку, після чого розіслав текст різним особам. У вересні 1910 р. старший радник Таврійського губернського правління наклав на «Записку» арешт, внаслідок чого подальше її поширення було зупинено через «крайне нахабство та брехливість змісту», а проти Коломійцева порушено кримінальну справу за «повідомлення брехливих свідчень про діяльність посадової особи». Видавець оскаржив дії радника і разом з тим звернувся до прокурора Сімферопольського окружного суду з відповідним клопотанням. Багато фактів, викладених у «Записці», вже давно були предметом обговорень у Криму [18, с. 3]. У вересні 1910 р. «Записку» отримав друкований орган Конституційно-демократичної партії «Рѣчь», який додатково повідомив, що П. Масальський-Кошура щодня видавав розпорядження про конфіскації чисел кримських часописів за «дрібниці» та передруки з інших санкт-петербурзьких видань, зокрема «Новое Врѣмя», яке з 1905 р. займало антидемократичні позиції, та «Гражданинъ» [30, с. 2].

У № 307 «Тавричанина» за 27 вересня 1910 р. Данило Коломійцев опублікував статтю «Труд г. Михаила Лободовского», присвячену книжці «Переглядь поемы «Марія» Т. Г. Шевченка, напечатаної у Кобзарі 1907 року і та ж такы поема по четвертому чыемось рукопысу. Работа Мыхайла Лободовського». Це видання містило як оригінальний текст зазначеного твору Т. Шевченка, так і його «виправлену й поновлену» версію, яку, на думку впорядника, потрібно було «вважати за настояще викончену роботу

Шевченкову» і подавати у подальших виданнях творів поета. При цьому Лободовський категорично відмовлявся назвати ім'я «редактора», який усунув з оригінального тексту поеми «безбожницькі» фрагменти і таким чином надав Шевченкові рис «адепта казенного православія» (за визначенням С. Єфремова [29, с. 2–3]), проте навіть поверхове порівняння стилю письма Лободовського і «виправленого» тексту поеми «Марія» дає підстави стверджувати, що цим «редактором» був він сам. У №№ 313 і 314 «Тавричанина» було надруковано статтю Лободовського «Одповідь моім суперечникам» (оригінальний заголовок – «Отповідь мойім суперечныкам»; у деяких джерелах подається як «Одповідь моім землякам»), у якій автор полемізував із представниками громадськості, що негативно відреагували на його «перегляд» поеми Т. Шевченка.

18 жовтня 1910 р. таврійський віце-губернатор Павло Масальський-Кошура подав до Головного управління у справах друку клопотання про арешт № 313 «Тавричанина» зі статтею М. Лободовського та повідомив про порушення кримінального провадження проти Д. Коломійцева за статтею про богохульство. Цим же днем датований таємний лист єпископа Таврійського і Сімферопольського Олексія (Молчанова; незабаром був визначений єпископом Псковським і Порховським) до обер-прокурора Святійшого синоду Сергія Лук'янова з клопотанням про довічну заборону на вихід «Тавричанина» через публікацію «вкрай блюзнірської статті про Божу Матір»; при цьому ієрарх Російської православної церкви звинуватив видання у тому, що воно «живе виключно пасквілями», і додав, що його існування «навіть чи є

корисним для духовного життя суспільства» [32, с. 187]. Приблизно в той же час Данило Коломійцев отримав від таврійського губернатора Василя Новицького розпорядження під загрозою закриття видання припинити друкування у «Тавричанині» статей українською мовою, що не входили до програми газети, або отримати окремих дозвіл на їхню публікацію; у відповідь редактор-видавець заявив, що виконувати цей наказ не збирається, і не дав поліції відповідної підписки [26, с. 3].

До тиску на редактора видання долучився таврійський губернський відділ радикальної організації «Союз русского народа», до якої входив сам губернатор Новицький: 20 жовтня 1910 р. голова кримського осередку Оболенський звернувся до російського прем'єр-міністра Столипіна з телеграмою, в якій посягнув на «вкрай блюзнірську статтю» Лободовського і від імені «жахливо обуреного християнського населення Сімферополя» наполіг на необхідності закриття «шкідливої» газети заради «уникнення великих заворушень» [32, с. 188]; копію телеграми було надіслано до Головного управління у справах друку. Наступного дня Д. Коломійцев у № 314 «Тавричанина», крім закінчення статті М. Лободовського, оприлюднив публікацію на свій захист під заголовком «Прискорбное недоразумение» і звернувся до начальника Головного управління у справах друку та голови Ради міністрів з листами, в яких доводив, що стаття Лободовського є «релігійною», додавши примірники №№ 313 і 314 газети [32, с. 292].

У листопаді 1910 р. тривав обмін кореспонденцією між Головним управлінням у справах друку та Петербурзьким

комітетом у справах друку щодо поеми Т. Шевченка «Марія» у зв'язку з публікацією статті М. Лободовського «Одповідь моїм суперечникам» у газеті «Тавричанин». Зокрема, у Петербурзькому комітеті заявили, що в оригінальному тексті поеми Т. Шевченка «Марія», надрукованому у виданнях «Кобзаря» у 1908 і 1910 роках, не було виявлено ознак злочину: зокрема, цієї думки був член комітету А. Андріяшев [32, с. 189], який заявив, що Лободовський, «прагнучи за будь-що спалювати достеменність тексту поеми, ні перед чим не зупиняється» і те «блюзнірство», яке він приписує поемі, «має бути цілковито зараховане виключно на його відповідальність» [32, с. 194]. Директор канцелярії обер-прокурора Святійшого синоду В. Янулевич і начальник відділення Ф. Виноградов дійшли того ж висновку, зазначивши, що в поемі «Марія» немає нічого блюзнірського, оскільки її автор «взагалі відзначається глибокою релігійністю». При цьому вони вказали, що Д. Коломійцев підтримував ідею М. Лободовського про те, що його «перегляд» поеми Т. Шевченка «більше відповідає євангельським оповіданням про Пресвяту Діву Марію», ніж оригінальний твір; Лободовський же замість того, щоб захищати свої твердження про автентичність опублікованого ним тексту, в статті «Одповідь моїм суперечникам» лише вдався до переказу поеми Шевченка, зробленого «цілковито довільно», а в частині про Благівіщення – «блюзнірськи» [32, с. 195]. Відомо, що обер-прокурор Святійшого синоду С. Лук'янов звертався до прем'єр-міністра Російської імперії П. Столипіна, який також перебував на посаді міністра внутрішніх справ, з проханням про заборону газети «Тавричанин»,

однак отримав роз'яснення, що в № 314 «Тавричанина» вийшло закінчення статті М. Лободовського, в якому той обурювався викладеним у першій частині «блюзнірським», у його тлумаченні, змістом поеми Т. Шевченка «Марія», і оскільки ця частина статті була написана «з точки зору переконаної православної людини», то число «Тавричанина» з нею не переслідувалося; порушена ж проти редактора Д. Коломійцева справа «ще не розглядалася судом», а припинення виходу газети, згідно з тогочасними законами про друк, могло відбутися лише за судовим вироком, однак таким правом може скористатися місцева адміністрація [32, с. 196].

Між тим Д. Коломійцев, імовірно, з метою самозахисту вдався до спроби інтерпретації скандалу довкола статті М. Лободовського як тиску на українське друковане слово: у № 317 «Тавричанина» він опублікував матеріал під назвою «Об отмене стеснений малорусского печатного слова», у якому вказав, зіславшись на однойменну брошуру Академії наук Російської імперії та закони про пресу 1905–1906 рр., що «малоруське населення повинне мати таке ж право, як і великоруське, говорити публічно і друкуватися рідною мовою» [34, с. 57]. Наприкінці 1910 р. Коломійцев отримав з Головного управління у справах друку повідомлення про те, що вихід частини статей українською мовою у «Тавричанині» він має погодити з таврійським губернатором [17, с. 2]. Загалом можна припустити, що причини скандалів довкола матеріалів «Тавричанина» полягали не стільки у дисидентстві редактора-видавця чи його надмірній прихильності до української ідеї, скільки в його неперекірливості фактами, епатажній

саморекламі та створенні образу «борця за правду».

У праці Н. Яблонівської висловлено твердження, що Д. Коломійцев під загрозою закриття «Тавричанина» «мусив підкоритися» розпорядженню таврійського губернатора щодо припинення друкування статей українською мовою і надалі «назавжди набув в очах керівництва Таврійської губернії репутацію людини «майже ненормальної»; подаючи ситуацію з «Тавричанином» восени 1910 р. виключно як «мовний конфлікт», дослідниця зробила висновок, що тогочасна спроба видання матеріалів українською мовою в Таврійській губернії «до революції [1917 р.] стала останньою» [34, с. 57], однак це спростовують наступні факти.

У квітні 1911 р. редактор «Літературно-Наукового Вістника» Максим Гехтер повідомив, що на території Російської імперії відзначення 50-х роковин смерті Т. Шевченка супроводжувалося радикальними заходами проти шанувальників таланту поета й української культури загалом. При цьому він додав, що преса як в умовах «відвертого походу проти ювілею та українства», так і під час підготовчих заходів до нього «однодушно мовчала, наче води в рот набрала», скоївши таким чином «великий і непростимий гріх проти українства і проти самої себе». Однак під час ювілейних днів преса «наче одумалась і з особливим запалом писала про Шевченка», поставившись до знаменної дати «з особливою, часто навіть цілком несподіваною теплотою й чулістю», при цьому «старанно оминаючи українське питання». Серед неповного реєстру часописів, що подали присвячені Шевченкові статті та нотатки, Гехтер назвав кілька

кримських видань – «Ялтинский Вестник», «Крымский Вестник» і «Тавричанин» [23, с. 114–115].

У числі останнього видання за 24 лютого (9 березня за н. ст.) 1911 р. його видавець Данило Коломійцев подав російською мовою статтю, присвячену 50-м роковинам смерті Тараса Шевченка. На початку автор відрекомендувався як «селянин-малорос», що свідчить про те, що він тоді ще не пройшов до кінця власну національну еволюцію, змінивши лише назву українського відділу в «Тавричанині» з «Малороссамъ» на «Українцям». У своєму матеріалі Коломійцев спростував твердження реакційних «мракобісів» і «сичів нашої глухої ночі» з російської преси про плани українців на створення незалежної республіки під протекторатом Австрії та Німеччини і про розвиток «мазепинства» під прикриттям різноманітних урочистостей, зокрема Шевченківських днів, за участю «агітаторів зі Львова». Згідно з твердженнями Коломійцева багатомільйонний «малоруський» народ був готовий «так само грудьми відстоювати цілість Росії, як і найзапекліші москвичі», й не цікавився більше нічим, крім покращення свого становища у земельному питанні. Як на аргумент він послався на положення російського комітету міністрів від 5 лютого 1905 р. щодо звільнення «малоросійського» друкованого слова від утисків, у якому зазначалося, що «українофільський» рух не становить будь-якої небезпеки, а також на заяву Академії наук про те, що «малоруси є вірними та випробуваними синами російського народу». Переважним мотивом творчості Шевченка Коломійцев назвав палкий протест проти насадженої російською імператрицею Катериною II кріпаччини, якої Україна

до другої половини XVIII ст. не знала, та уярмлення 800 тисяч селян (при цьому автор послався на статистичні дані, наведені у № 47 «Крымского Вестника» за 1911 р.). У цьому випадку він заперечив твердження окремих реакційних діячів про те, що жодної кріпаччини не було, а була «лише дисциплінарна влада освіченого суспільства над неосвіченою масою», і зазначив, що не вбачає підстав у «поході» проти Шевченка, чий «Кобзар» він назвав «скарбницею краси людського духу». Наостанок Коломійцев додав, що не вперше «викидаються каверзи» щодо Шевченка, і нагадав, як свого часу лунали вимоги розкопати могилу поета, в якій українці нібито переховували зброю для повстання [10, с. 2–3]. Далі у відділі «Українцям» було подано реферативний життєпис Шевченка, наприкінці якого містився заклик долучитися до збору коштів Полтавською губернською земською управою по всій Російській імперії на спорудження пам'ятника Кобзареві, який мав постати в Києві у 1914 р., до столітнього ювілею народження поета [15, с. 3] (до слова, серед переліку кримських жертводавців на встановлення пам'ятника прізвище Коломійцева не було виявлене; так само неможливо з'ясувати, чи знайшов заклик у «Тавричанині» відгук серед кримських українців). Також на останній шпальті числа було розміщено рекламу трьох варіантів повного видання «Кобзаря», зробленого у 1907–1909 рр. «Благотворительным общественным изданием общепользных и дешёвых книг» та «обществом имени Т. Г. Шевченка», яке можна було замовити в «Українській книгарні» Києва та інших книгарнях, з приміткою: «Чистий прибуток призначається у фонд на пам'ятник Т. Шевченкові в Києві».

Незабаром Коломійцев потрапив у скандал із використанням імені Шевченка, яке він перед тим захищав, – передусім через надання згаданому вище Михайлові Лободовському трибуни для виступів у «Тавричанині» ще з 1910 р. та допомогу в поширенні його книжки «Переглядь поеми «Марія»...», яку було доведено до уваги як місцевих представників влади, так і голови управління у справах друку Бельгардта і навіть прем'єр-міністра Російської імперії Столипіна: про це йшлося у №№ 471 і 472 «Тавричанина» за 1911 р. Одним із наслідків розповсюдження книжки Лободовського серед редакцій українських часописів, а також російських владних і церковних кіл стало накладання арештів на видання «Кобзаря» [11, с. 2] 1908, 1910 і 1911 років, у яких «антирелігійний», з точки зору світської та церковної влади Російської імперії, текст поеми «Марія» було надруковано за оригінальними рукописами, порушення судового переслідування осіб, причетних до цих видань, та знищення частини їхніх текстів [32, с. 58–64]. На початку осені того ж року «Рада» відреагувала на цю ситуацію, в тому числі фейлетоном С. Черкасенка, в якому Коломійцев і Лободовський були сатирично змальовані як кривдники пам'яті Шевченка [25, с. 2–3].

Що стосується справи довкола публікацій Лободовського у «Тавричанині», то неможливо не згадати подібний випадок біографічно-літературної фальсифікації на сторінках цього ж видання, щодо якої Коломійцев мав інакшу думку, ніж до спотворення оригінальних текстів Т. Шевченка та окремих моментів його життєпису. У 1908 р. поет Володимир Сидоров, земляк Коломійцева (уродженець Бердянського повіту Таврійської

губернії), що з 1906 р. мешкав у Сімферополі та працював коректором в одній із місцевих друкарень, дебютував у «Тавричанині» віршем «Два коня». Того ж року він написав і відправив до Цензурного комітету п'єсу «Поет Пушкин», у якій вмістив три вірші О. Пушкіна та один вірш М. Лермонтова, «переклавши їх іншими словами». На початку 1909 р. цензура визнала п'єсу «незручною для вистав», після чого Сидоров восени того ж року видав її окремою брошурою, один із примірників якої надіслав Коломійцеву. У відповідь редактор-видавець «Тавричанина» опублікував на шпальтах газети розгромну рецензію на цю п'єсу, обвинувативши її автора у «заміні віршів Пушкіна пародією», «профанації великого імені» та «безцеремонному поводженні з національною гордістю». Заявивши, що п'єса «кожним своїм рядком просто викликає до себе огиду» і що «такого жалюгідного плоду недоумства російська література ще не знала», Коломійцев дав Сидорову «дружню пораду»: «зібрати всі примірники драми і спалити до єдиного» [7, с. 2–3]. За кілька тижнів він, полемізуючи з Сидоровим, визнав наявність окремих історичних неточностей у своїй попередній статті, але заявив, що вони в цьому випадку не мають значення, і додав, що драма Сидорова «може розраховувати лише на цілковито негативне ставлення до себе з боку всіх, у кого хоч якось розвинені відчуття правди, міри, естетики» [9, с. 3]. Незважаючи на полеміку з редактором-видавцем «Тавричанина», В. Сидоров продовжив співпрацю з газетою, в якій він у 1908–1911 рр. надрукував близько 50 віршів і віршованих фейлетонів. Майже за місяць по смерті Л. Толстого Сидоров подав до «Тавричанина» мемуарний

нарис про те, як у грудні 1907 р. буцімто зустрівся з ним у Санкт-Петербурзі і надав йому свої вірші з проханням посприяти їхній публікації [3, с. 4]. У лютому 1911 р. Коломійцев опублікував у «Тавричанині» подальшу відповідь Сидорова на обвинувачення у фальсифікації спогадів з метою самореклами, однак і сам при цьому висловив зацікавлення у підтвердженні того, що Л. Толстой дійсно був у Санкт-Петербурзі у грудні 1907 р., та зажадав від Сидорова відповідних доказів зустрічі з ним [6, с. 3]. Після цього Сидоров не тільки більше ніколи не згадував про своє «спілкування з Толстим», а й почав підписувати вірші псевдонімом Вадим Баян.

У 1911 р. (на обкладинці роком видання було вказано 1912) Данило Коломійцев здійснив у друкарні газети «Тавричанин» вже четверте, «цілковито перероблене» видання збірки своїх віршів російською та українською мовами, цього разу під загальною назвою «Савл, Савл, за что ты меня гонишь?», звично вмістивши у ньому свій портрет і матеріали для біографії, а також «документальні додатки» – копії документів про судові процеси з кримською пресою і таврійським віце-губернатором П. Масальським-Кошуро. У 1912 р. Коломійцев потрапив у черговий скандал після того, як випустив окремо, знов-таки у друкарні «Тавричанина», свою поему «Така доля» накладом у 950 примірників під ім'ям Данііл Коломійцев. У цьому виданні автор також помістив своє фото і факсиміле та зробив у передмові таку заяву: «Поема «Така доля» написана у 1886 році, як авторові йшов ще тільки 20-й рік. Селяне цю поему дуже поважають, та й інтелігенція находе її вдачною. Як ще тільки в первий раз появилася

поема і її читали тим, котрі її ще не чули, і питали – «як ви думаєте, чия це поема?» – то в одвіт чули: «Чия? Конешно, Шевченка». І дуже вони були здивовані, як їм казали, що ця поема Коломійцева. Це вже одно дає поняття про те, що це за поема». Видання викликало різку реакцію критиків не лише через низьку літературну цінність віршованого твору та невиправдано завищену самооцінку його автора, а й через наповненість рекламою ліків для «мужчин, страдающих слабостью» та «всяких причандалів для жіночої краси» і зависоку на той час ціну (8 копійок) [31, с. 2–3]. Вичерпний відгук на вихід кількасторінкової брошури дав Григорій Чупринка, заявивши, що твір Коломійцева на жодні рецензії не заслуговує – як через «безграмотність і нісенітницю» в самому тексті, так і через «нахабство та брехню» в передмові. Описуючи видання, Чупринка зазначив, що «не хоче ображати слів «книжка» і «поема»», і додав, що брошуру випустив «якийсь літературний ловкач» із «безсоромними» заявами про те, що його поема «така ж, як і в Шевченка». Принагідно Чупринка звернув увагу на те, що твір був надрукований окремо вперше, тоді як на обкладинці було зазначено, що це вже п'яте його видання; вочевидь, автор подав таку атрибуцію на підставі того, що поема раніше друкувалася у чотирьох різних виданнях збірки його віршів. Серед іншого Чупринка відзначив надмірну насиченість брошури недоречною рекламою («шустовский коньяк», «движение поездов», дарові поради, венеричні хвороби і т. д.») [2, с. 142], що уподібнило її до тих чисел «Тавричанина», в яких з'являлася реклама товарів на кшталт «Хохлацкой толкачихи» – алкогольного напою з серії, яку випускала компанія

Шустових. Проваливши у 1911 р. спробу здобуття статусу борця за українську мову в пресі та відповідних симпатій поступових кіл української громадськості, Данило Коломійцев набув у них репутацію кардинально протилежну від очікуваної через популяризацію фальсифікованого твору Т. Шевченка і наступного року лише погіршив ситуацію недоречною претензією на його лаври. Припускаємо, що саме у 1912 р. він остаточно позбувся іміджу «малороса», який не виправдав його сподівань.

Навесні 1913 р. виданням «Тавричанин» зацікавилася Наукове товариство ім. Шевченка у Львові, яке поставило мету «згромадити в своїй бібліотеці все, що виходить друкованого нашою мовою, щоб зробити її таким чином всеукраїнським національним книгозбором». Зокрема, примірники сімферопольської газети та деяких інших часописів були потрібні бібліотеці Товариства для завершення української бібліографії за 1911 р.; при цьому розшукувалися числа, видані до 1911 р. та в 1912 р. [13, с. 3]. В середині 1913 р. Коломійцев видав у Москві два 4-сторінкових числа газети «Русь» із підзаголовком «Колишній «Тавричанин», яка відповідно продовжила нумерацію сімферопольського видання (№№ 814 і 815) і мала виходити 1-2 рази на тиждень [1, с. 89–90].

Загалом за період свого існування газета «Тавричанин» пережила декілька змін концепції та періодизації. Так, від початку свого виходу у грудні 1905 р. приблизно до весни 1910 р. вона видавалася як «щоденна громадська, економічна, літературна та політична газета» (незважаючи на те, що до весни 1911 р. «Тавричанин» виходив 1-2 рази на тиждень, і лише з № 361 розпочався

щоденний випуск), з № 284 (орієнтовно з весни 1910 р.) – «прогресивна газета», з № 355 (зима 1911 р.) – без підзаголовка; передостанні №№ 855–857 вийшли з підзаголовком «Вечірня щоденна газета». Обсяг видання становив від 4 до 6 сторінок. З 21 листопада по 25 грудня 1905 р. вийшло 10 чисел газети (№№ 1–10), у 1906 р. 36 чисел (№№ 11–47) були видані з 1 січня по 19 лютого. Редактором «Тавричанина» у 1905–1906 рр. вказувалася М. М. Коломійцева (ймовірно, дружина Данила Коломійцева). Вихід видання продовжився 21 січня 1907 р.; протягом року вийшли лише 20 чисел (№№ 48–68). У 1908 р. було видано 64 числа (№№ 69–133), 1909 р. – 101 (№№ 134–235), 1910 р. – 97 (№ № 236–333), у 1911 і 1912 роках динаміка виходу «Тавричанина», який у цей час став дійсно щоденним часописом, різко зросла – 242 (№№ 334–576) і 236 (№№ 577–813) чисел відповідно. Після кількомісячної паузи вихід газети відновився у Сімферополі в серпні 1913 р.; до кінця року було надруковано 32 числа. У січні – вересні 1914 р. вийшло лише 10 чисел, останній № 859 датовано 25 серпня 1914 р. [1, с. 338], за кілька тижнів після початку Першої світової війни; у цей час редакторами видання вказуються М. М. Коломійцева та Д. В. Коломійцев. Припинивши випуск «Тавричанина», його редактор-видавець оселився у Санкт-Петербурзі; причини та мотиви його переїзду з Сімферополя, а також подальший рід занять наразі лишаються практично невідомими.

За наявними даними, вихід газети «Тавричанин» відновився (найвірогідніше, у Санкт-Петербурзі) у 1917 р. як «республіканського журналу-газети» під назвою «Гражданин России» [1, с. 338]. У грудні 1917 р. з'явилося єдине число

цього видання; при цьому в окремих працях воно атрибутується як таке, що виходило з кінця 1905 р. до початку осені 1914 р. під назвами «Тавричанин» і «Русь» [5, с. 102–103].

Між тим у 1915 р. Данило Коломійцев втратив сина Володимира, який народився 18 лютого (за н. ст.) 1894 (за даними преси – 1893) р. в Сімферополі і змалку був помічником батька у газетярській справі: свою першу статтю він надрукував у «Тавричанині» у 13 років. У 1911–1912 рр. він працював у газетах і журналах Харкова та Москви, у 1912–1914 рр. дописував до сімферопольської газети «Южныя Вѣдомости», яка друкувала його перші оповідання. У першій половині 1915 р. Володимир Коломійцев мешкав у Львові, де працював у редакції московфільського видання «Прикарпатская Русь» [4, с. 2]. За свідченнями Данила Коломійцева, його син мав «чималі здібності» і чудово володів літературною мовою, викладаючи матеріал на папері. На початку літа 1915 р., після відступу військ Російської імперії з Галичини, Володимир Коломійцев у складі редакції «Прикарпатской Руси» прибув із рештою московфільів-біженців до Києва, де 26 червня (за н. ст.) загинув під час купання у Дніпрі. Нотатку про його життя та загибель Данило Коломійцев надрукував у виданні «Кієвлянинъ» і підписав як «колишній редактор-видавець «Тавричанина»; при цьому він нарікав, що ніхто з київських журналістів, які знали його адресу в Санкт-Петербурзі, не сповістив його про трагічну подію, через що він не зміг прибути на похорон сина [8, с. 3].

Згідно з даними, отриманими від п. Сергія Рожнятовського, який є спадкоємцем Данила Коломійцева, останній, крім трагічно загиблого влітку 1915 р.

сина Володимира, мав ще двох синів – Миколу та Костянтина.

Микола Данилович Коломійцев народився 15 вересня 1899 р. в Бердянську (цей факт може свідчити про те, що Данило Коломійцев або принаймні його дружина з кінця 1890-х років проживали у Сімферополі не постійно), де до Другої світової війни мешкав деякий час із першою дружиною. У 1942 році був членом військового трибуналу Сталінградського гарнізону. Після війни проживав у Донецьку, де одружився вдруге з Ксенією Доманською, з якою за деякий час переїхав до Києва; згодом подружжя виховувало прийомну доньку. Мав звання гвардії підполковника юстиції. Помер 18 січня 1974 р., похований на Лук'янівському військовому кладовищі.

Костянтин Данилович Коломійцев народився орієнтовно після 1913 р. (точна дата невідома) в Санкт-Петербурзі, де мешкав усе життя. До Другої світової війни працював головним бухгалтером управління освіти «Ленсовета» (міської ради Ленінграда). Помер раніше 1974 р. Решта деталей життєпису відсутні [21].

Тривалий час залишалася невідомою дата смерті Данила Коломійцева. У 2019 р. в Мережі було оприлюднено інформацію, яка свідчить про те, що колишній кримський видавець помер 18 липня 1918 р. і був похований на Літераторських містках Волковського православного цвинтаря у Санкт-Петербурзі [20]. Збереглася також його адреса в цьому місті станом на 1915 рік – Ертелів провулок, буд. 8, кв. 29 [8, с. 3].

Висновки. Революція 1905 р. в Російській імперії одним зі своїх наслідків мала показову лібералізацію національно-культурного життя, в умовах якої поширення українського друкованого

слова стало можливим навіть із певними обмеженнями та подальшим адміністративним тиском. Ще до революції запити на локальні українські часописи фіксувалися як на етнографічних українських територіях, так і в регіонах, де українське населення було порівняно нечисленним, зокрема на Кримському півострові. У 1903 р. було відхилено клопотання про заснування у Севастополі щомісячного журналу «Хлібороб», переважна більшість матеріалу в якому друкувалася б українською мовою; цей випадок, зумовлений дією Емського указу 1876 р., був одним із загалу. Після революції, у грудні 1905 р., в Сімферополі розпочався вихід громадського, економічного, літературного та політичного часопису «Тавричанин», який виходив накладом близько 500 примірників і періодично наражався на адміністративні обмеження (арешти та конфіскація окремих номерів, тимчасове припинення друку). Найбільш детально діяльність газети «Тавричанин» була висвітлена ще у 2000-х роках у працях Н. Яблоновської, однак наведені у них тези потребують уточнень. Через наявність вкрай обмеженої кількості примірників видання на території, підконтрольній урядові України, проведення комплексного аналізу його архіву наразі видається неможливим.

Засновником і багаторічним редактором-видавцем газети «Тавричанин» у 1905–1914 рр. був колишній службовець сімферопольського відділу Азово-Донського комерційного банку Данило Коломійцев (1866–1918), який до того займався публіцистикою та «низовою» поезією, компенсуючи низьку літературну цінність своїх творів претензійною саморекламою та скандалами. На початку 1908 р. Коломійцев звернувся

до редакції київського часопису «Рада» з інформаційним запитом щодо наявних підручників з української мови; восени того ж року в «Раді» періодично друкувався анонс передплати на газету «Тавричанин». Імовірно, вже того року Коломійцев задля залучення українців до передплати його видання плекав намір заснувати у ньому український відділ, який з'явився приблизно у першій половині 1909 р., спочатку під назвою «Малороссамъ» та з друкуванням матеріалів «ярижкою» (російським правописом, що на той час був обов'язковим для текстів українською мовою), а з 1911 р. почав виходити під назвою «Українцям» із дотриманням фонетичного правопису; на цю зміну могла вплинути критика з боку «Ради».

Восени 1910 р. Данило Коломійцев долучився до поширення скандального видання Михайла Лободовського «Переглядь поеми «Марія» Т. Г. Шевченка, напечатаної у Кобзарі 1907 року і та ж такы поема по четвертому чьемось рукопысу», в якому, крім оригінальної версії зазначеного твору Тараса Шевченка, було подано «виправлену й поновлену», найвірогідніше, самим М. Лободовським: при цьому оригінальний текст було позбавлено «безбожницьких» фрагментів та доповнено низьковартісними строфами, явно не притаманними письму Шевченка. Крім матеріалів Коломійцева, присвячених цій книжці, на шпальтах «Тавричанина» було надруковано полемічну статтю Лободовського «Одповідь моїм суперечникам», хибне тлумачення якої адміністрацією спричинило арешт відповідного числа «Тавричанина» та клопотання про заборону виходу газети, яке не було задовільнено. При цьому Коломійцев спочатку

намагався довести вищим інстанціям, що стаття Лободовського є «релігійною», а після відмови виконувати розпорядження про припинення друкування у «Тавричанині» статей українською мовою, що не входили до програми часопису, вдався до спроби подати ситуацію як тиск на українське друковане слово. Ця версія дотепер є популярною у дослідженнях, однак причини скандалів довкола матеріалів «Тавричанина» полягали, швидше за все, не стільки у дисидентстві редактора-видавця чи його надмірній прихильності до української ідеї, скільки в його неперемірливості фактами та епатажному створенні образу «борця за правду». Прикметно, що в 1909 р. та наприкінці 1911 р. Коломійцев на сторінках «Тавричанина» гостро реагував на спроби фальсифікацій літературних творів та біографічних даних російських поетів і письменників (О. Пушкіна, М. Лермонтова, Л. Толстого), при цьому ставши промоутером спотвореного тексту поеми Т. Шевченка «Марія» й адвокатом його фальсифікатора.

Наявність у «Тавричанині» у 1909–1911 рр. відділу для українців можна відзначити окремо як позитивне явище, оскільки у період 1905–1914 рр. це була єдина відома відносно вдала спроба друкування у кримській пресі матеріалів українською мовою. У квітні 1911 р. «Тавричанин» став одним із небагатьох періодичних видань Російської імперії, що до 50-х роковин смерті Т. Шевченка в умовах радикальних заходів проти шанувальників таланту поета і прихильників української культури надрукували присвячені Кобзареві статті та нотатки. Проте ці факти не дають підстав характеризувати «Тавричанина» як «газету

кримських українців» або в першу чергу через відсутність свідчень про те, що в ньому публікувалися репортажі про національно-культурне життя українців півострова, або принаймні матеріали, що могли б становити цікавість для них. Сама газета не мала великої популярності навіть на регіональному рівні не лише через низькі наклади, а й через скандальну репутацію редактора-видавця, який у 1911–1912 рр. погіршив її серед української громадськості через пропагування спотвореної версії поеми Т. Шевченка «Марія», опосередковану причетність до адміністративного переслідування видань «Кобзаря» та поширення незугарних віршів, з точки зору самооцінки автора «подібних до Шевченкових». Значно більший попит серед кримських українців мали загальноукраїнські видання («Рідний край», «Громадська думка»/«Рада», «Шершень» та ін.), які до початку Першої світової війни мали на території Кримського півострова не лише читачів, а й кореспондентів і яким «Тавричанин» через недбале ставлення до концепції матеріалів в українському відділі не зміг скласти конкуренції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Библиография периодических изданий России. 1901–1916. В 4-х томах. Том 3. Р–Я. Ленинград: Государственная Публичная библиотека имени М. Е. Салтыкова-Щедрина, 1960. 688 с.
2. Бібліографія. Українська Хата. 1913. Кн. II.
3. В. Сидоровъ. Мое посѣщенье Л. Н. Толстого. *Тавричанинъ*. 2 декабря 1910 г. № 326.
4. В. Д. Коломійцевъ (Некрологъ). *Кіевлянинъ*. 15-го юня 1915 г. № 162.
5. Газеты дореволюционной России. 1703–1917: каталог. Санкт-Петербург: Российская национальная библиотека, 2007. 592 с.

6. Д. К. От ред. *Тавричанинъ*. 27 января 1911 г. № 341.
7. Д. Коломійцевъ. «Поэт Пушкин». Драма в 4-х действиях В. И. Сидорова. *Тавричанинъ*. 7 января 1910 г. № 237.
8. Д. Коломійцевъ. Къ трагической кончинѣ Владиміра Коломійцева. (Письмо въ редакцію). *Кіевлянинъ*. 23-го іюня 1915 г. № 170.
9. Д. Коломійцевъ. Отъ мѣня. *Тавричанинъ*. 21 января 1910 г. № 241.
10. Д. Коломійцевъ. Т. Г. Шевченко. *Тавричанинъ*. 24 февраля 1911 г. № 349.
11. Д. Пісочинець. Для власної пихи (Лист з Харькова). *Рада*. 5 ноября 1911 р. № 239.
12. Дашкевич Я. Р. «Учи неложними устами сказати правду...»: історична есеїстика. Київ, 2011. 826 с.
13. До нашого громадянства. *Рада*. 3 травня 1913 р. № 90.
14. Дописи. Ялта. *Рада*. 15 лютого 1907 р. № 38.
15. Життя Тараса Шевченка. *Тавричанинъ*. 24 февраля 1911 г. № 349.
16. З Таврії. «Малороссамъ». *Рада*. 3 червня 1910 р. № 113.
17. З Таврії. Справа «Тавричанина». *Рада*. 5 січня 1911 р. № 291.
18. Изъ Крыма. *Утро*. 18-го сентября 1910 года. № 1146.
19. Изъ Крыма. *Утро*. 4-го ноября 1910 года. № 1186.
20. Коломійцев Даниил Васильевич. URL: <https://sites.google.com/site/necropolural/goroda-rossii/sankt-peterburg/literatorskie-mostki/alfavitnyj-spisok-zahoroneni/kolomijcev-daniil-vasilevic> (дата звернення: 08.01.2023).
21. Лист С. Рожнятовського на ім'я А. Божука щодо біографії Д. Коломійцева. 31 березня 2023 р. З особистого архіву автора.
22. Листування редакції. *Рада*. 16 січня 1908 р. № 2.
23. М. Гехтер. З українського життя. Шевченківські дні. *Літературно-Науковий Вістник*. Книжка IV за квітень 1911 р.
24. Незрѣшенное издание. *Кіевлянинъ*. 16-го сентября 1903 года. № 256.
25. Провінціал. Маленький фельетон. Несподіваний фінал (Сон в руку редакторові Тавричанина). *Рада*. 13 вересня 1911 р. № 196.
26. Проти українських статей. *Рада*. 18 листопада 1910 р. № 251.
27. С. І. Очеретянюк. Коломійцев Данило Васильович. *Енциклопедія Сучасної України*: енциклопедія [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. Т. 14. URL: <https://esu.com.ua/article-5738> (дата звернення: 08.01.2023).
28. с. Преславъ, Бердянскаго уезда Таврической губернии. 1861 годъ. URL: <http://rupchev.ltd.ua/preslav.htm> (дата звернення: 08.01.2023).
29. Сергій Єфремов. З нашого життя. *Рада*. 13 серпня 1910 р. № 172. С. 2–3.
30. Скарга. *Рада*. 20 вересня 1910 р. № 203.
31. Списав Z. Мимохідь. Поема «Ребята хвалили» (Лист до редакції). *Рада*. 19 лютого 1913 р. № 30.
32. Тарас Шевченко і царська цензура: збірник документів. Київ: Критика, 2015. 334 с.
33. ЦДІАК України. Ф. 348, оп. 1, спр. 420, арк. 2. Оригінал.
34. Яблоновська Н. В. Етнічна преса Криму: історія та сучасність. Сімферополь, 2006. 313 с.

REFERENCES

1. *Bibliography of Periodicals in Russia. 1901–1916. (1960)*. In 4 volumes. Vol 3. R–Ya. Leningrad: State Public Library Named after M. E. Saltykov-Shchedrin, 688 p. [in Rus.]
2. *Bibliography. (1913)*. *Ukrainska Hata (Ukrainian House)*. Vol. II. [in Ukr.]
3. SIDOROV, V. (1910). My Visit to L. N. Tolstoy. *Tavrichanin*, 2 December, № 326. [in Rus.]
4. V. D. Kolomiitsev (Obituary). (1915). *Kievlianin*, 15 June, №162. [in Rus.]

5. *Newspapers of Pre-Revolutionary Russia. 1703–1917: A Catalog.* (2007). St. Petersburg: Russian National Library, 592 p. [in Rus.]
6. D. K. From the Ed. (1911). *Tavrichanin*, 27 January, № 341. [in Rus.]
7. KOLOMIITSEV, D. (1910). “Poet Pushkin”. Drama in 4 Acts by V. I. Sidorov. *Tavrichanin*, 7 January, № 237. [in Rus.]
8. KOLOMIITSEV, D. (1915). To the Tragic Death of Vladimir Kolomiitsev (Letter to the Editorial Board). *Kievlianin*, 23 June, № 170. [in Rus.]
9. KOLOMIITSEV, D. (1910). From me. *Tavrichanin*, 21 January, № 241. [in Rus.]
10. KOLOMIITSEV, D. (1911). T. H. Shevchenko. *Tavrichanin*, 24 February, № 349. [in Rus.]
11. PISOCHYNETS, D. (1911). For Own Pride (Letter from Kharkiv). 5 November, *Rada*, № 239. [in Ukr.]
12. DASHKEVYCH, Ya. (2011). «Learn to Tell the Truth with a True Mouth...»: *Historical Essay Writing*. Kyiv, 826 p. [in Ukr.]
13. To our Community. (1913). *Rada*, 3 May, № 90. [in Ukr.]
14. Posts. Yalta. (1907). *Rada*, 15 February, № 38. [in Ukr.]
15. Life of Taras Shevchenko. (1911). *Tavrychanin*, 24 February, № 349. [in Ukr.]
16. From Tavriia. “To the Little Russians”. (1910). *Rada*, 3 June № 113. [in Ukr.]
17. From Tavriia. The “Tavrychany” Case. (1911). *Rada*, № 291, 5 January. [in Ukr.]
18. From Crimea. (1910). *Utro*, 18 September, № 1146. [in Rus.]
19. From Crimea. (1910). *Utro*, 4 November, № 1186. [in Rus.]
20. *Kolomiitsev Daniil Vasilevich*. [online] Available at: <https://sites.google.com/site/necropolural/goroda-rossii/sankt-peterburg/literatorskie-mostki/alfavitnyj-spisok-zahoroneni/kolomijcev-daniil-vasilevich> [Accessed 8 January 2023]. [in Rus.]
21. *Serhiy Rozhniatovskyi's Letter Addressed to Anton Bozhuk Regarding Biography of Danylo Kolomiitsev*. March 31, 2023. From the Personal Archive of the Author. [in Ukr.]
22. Correspondence to the Editorial Office. (1908). *Rada*, 16 January, № 2. [in Ukr.]
23. GEHTER, M. (1911). From Ukrainian life. Shevchenko Days. *Literaturno-Naukovyy Vistnyk* (Literary and Scientific Bulletin), Vol. IV. [in Ukr.]
24. Unauthorized Edition. (1903). *Kievlianin*, 16 September, № 256. [in Rus.]
25. Provincial. A Small Feuilleton. An Unexpected Ending (Prophetic Dream of Tavrychany Editor). (1911). *Rada*, 13 September, № 196. [in Ukr.]
26. Against Ukrainian Articles. (1910). *Rada*, 18 November, № 251. [in Ukr.]
27. OCHERETIANKO, S. (2014). Kolomiitsev Danylo Vasylovych. *Encyclopedia of Modern Ukraine*. NAS of Ukraine, Shevchenko Scientific Society. Kyiv: Institute of Encyclopedic Research of the NASU, Vol. 14. [online] Available at: <https://esu.com.ua/article-5738> [Accessed: 8 January 2023]. [in Ukr.]
28. *Preslav village, Berdyansk district, Tauride province, 1861*. [online] Available at: <http://rupchev.ltd.ua/preslav.htm> (Accessed: 8 January 2023). [in Rus.]
29. YEFREMOV, S. (1910). From our life. *Rada*, 13 September № 172. [in Ukr.]
30. Complaint. (1910). *Rada*, 20 September, № 203. [in Ukr.]
31. Wrote off Z. In passing. The Poem “Guys Praised”. (Letter to the Editorial Board). (1913). *Rada*, 19 February, № 30. [in Ukr.]
32. *Taras Shevchenko and Tsarist Censorship: a Collection of Documents*. (2015). Kyiv: Krytyka, 334 p. [in Ukr.]
33. *Central State Historical Archive of Ukraine*. Fund 348. Descr. 1. Case 420. 2 p. Original. [in Ukr.]
34. YABLONOVSKA, N. (2006). *Ethnic Press of Crimea: History and Modernity*. Simferopol, 313 p. [in Ukr.]